

# SARUNAS PAR VĒSTURI

## DISCUSSING HISTORY

<https://doi.org/10.22364/lviz.122.08>  
pp. 159–174

LATVIJAS VĒSTURES  
INSTITŪTA ŽURNĀLS

2 (122) 2024

### VĒSTURES ATMIŅAS. DAINA BLEIERE SARUNĀ AR EDGARU ENGĪZERU PAR ATMIŅĀM, ATMIŅU, ATCERI UN TO ATTIECĪBĀM AR VĒSTURES ZINĀTNI

Pēdējos gados Latvijā arvien vairāk nostiprinās atmiņu pētniecība kā patstāvīga zinātņu joma. Tomēr arī vēsturnieki turpina strādāt ar atmiņām kā būtisku vēstures avotu. Atmiņa parasti ir saistīta ar nesenās pagātnes posmu. Uz sarunu ir aicināta Latvijas Universitātes Latvijas vēstures institūta pētniece Daina Bleiere, kura savā zinātniskajā darbā pievērsusies vienam no nesenās vēstures posmiem – padomju laikam, īpašu vērību velta darbam ar atmiņām.

**Edgars Engīzers:** Iepriekš akadēmiskajās sarunās par vēsturi esam atklājuši dažādus vēstures rakstīšanas aspektus, bet nebijām pieskārušies vienam no nozīmīgākajiem pagātnes uztveres elementiem – atmiņām. Kā atmiņas ietekmē vēstures rakstīšanu, kā vēstures rakstīšana ietekmē atmiņas un atcerēšanos, un kādas ir attiecības starp šiem cilvēku intelektuālās darbības instrumentiem sevis un pasaules apjēgšanai? Manuprāt, cilvēku atmiņa ir ļoti nozīmīgs rīks, ar kura palīdzību mēs veidojam savu pasaules uztveri, kurā pagātnes izpratne būtiski iezīmē virzienu arī tagadnes reāliju uztverei un nākotnes rīcībām. Šoreiz sarunāsimies gan par atmiņām kā nozīmīgu vēstures avotu formu, gan par atcerēšanos kā nozīmīgu vēstures uztveres procesu, gan arī daudz plašāk – par pagātnes uztveri, par to, kā mēs to vadām, un par vēstures zinātņi kopumā – plašākā tās izpratnē.

**Daina Bleiere:** Es neliktu tik lielu uzsvaru uz atmiņām, lai gan tas, protams, ir žanrs, kas man patīk. Man ļoti patīk strādāt ar tā saucamajiem *ego* dokumentiem

un pat ne tikai izmantot tos darbā, bet arī – vienkārši lasīt. *Ego* dokumenti nav tikai atmiņas – tie ir arī dienasgrāmatas, vēstules... Un, jo tuvāk [laikā; E. E.] šie *ego* dokumenti ir attiecīgajiem notikumiem, jo vēsturniekiem tie ir noderīgāki un interesantāki. Vēsturnieki tradicionāli uzskata, ka atmiņas no visiem vēstures avotiem ir vismazāk uzticamas; tajā pašā laikā, protams, atzīstot, ka atmiņas tomēr ir svarīgas, jo tās dod priekšstatu par to, kā cilvēki uztvēra lietas. Ja mēs abi, izgājuši no šīs telpas, kādam atstāstīsim, kas šeit noticis, mums būs divi dažādi stāsti. Tāpat, protams, ir ar cilvēkiem, kas ir pārdzīvojuši kādus vēsturiskus notikumus – atkarībā no daudziem apstākļiem viņi tos var atcerēties absolūti atšķirīgi, pat diametrāli pretēji. Tajā pašā laikā atmiņas dod “elpu”, priekšstatu par to, kā cilvēks, kas tajā laikā ir dzīvojis, redzēja un uztvēra notiekošo, tās dod laikmeta sajūtu, ko citos rakstītajos vēstures avotos ir velti meklēt. Un to dod arī tas, ko cilvēki noklusē, ko viņi slēpj, ko viņi ir aizmirsuši – ko akcentē un ko atceras, jo parasti mēs atceramies tikai spilgtākos notikumus.

Man šķiet, ir diezgan izplatīts priekšstats, ka vēsturnieki vispār nodarbojas tikai ar faktiem un ka vēsturniekiem galvenais ir fakti. Un, lūk, atmiņas piešķir vēstures naratīvam svaigumu, individuālu skatījumu. Pirmām kārtām priekšstats, ka vēsturnieki nodarbojas tikai ar faktiem, ir nepareizs. Vēsturniekam tomēr galvenais ir atbildēt uz jautājumiem, ne tikai “kas notika”, bet arī, “kā notika” un “kāpēc notika”.

Nesen kopā ar Rīgas Stradiņa universitātes muzeja darbiniekiem rakstīju rakstu par to, kā notika Rīgas Medicīnas institūta militārās apmācības, un tas bija ļoti interesanti, jo sākotnēji viss balstījās uz bijušo medicīnas studentu atmiņām no 20. gadsimta 50. un 60. gadiem par to, kā notika militārā apmācība. Kad mēģina šīs atmiņas sastatīt ar arhīvu materiāliem, tad tur atklājas ļoti interesantas lietas, salīdzinot, kā to uztvēra studenti un kā tas izskatījās no tā laika Medicīnas institūta vadības, Veselības aizsardzības ministrijas viedokļa, bet arī no militāristu viedokļa. Un tas raksturo arī, kāda vispār bija PSRS sistēma, par kuru, starp citu, ļoti maz ir rakstīts un ļoti maz ir zināms – par ārkārtīgi daudzām tās jomām.

**E. E.:** Kā Jūs raksturotu Dainu Bleieri kā vēsturnieci? Vai Jūs sevi iezīmējat kādā ideju skolā vai arī – kā tagad moderni Latvijā saka – tradīcijā? Sniedziet, lūdzu, historiogrāfisku ieskatu ne tikai par to, ko Daina Bleiere ir pētījusi un kā izprot izpēti vēsturē kā procesu no metodoloģiju perspektīvas?

**D. B.:** Šis ir jautājums, uz kuru nav viegli atbildēt cilvēkam, kurš kā vēsturnieks ir veidojies un studējis padomju okupācijas apstākļos, jo visi mēs dzīvojām mucā un pa spundi tikām baroti. Varbūt šad tad mēs mēģinājām caur to spundi kaut ko ieraudzīt, bet tas, ko mums izdevās ieraudzīt, bieži vien bija fragmentārs, un tāda skaidrāka aina par to, kas vispār ir mūsdienu vēstures zinātne, kādas ir skolas un virzieni; priekšstati par vēstures zinātnei ārpus PSRS veidojās, sākot ar

deviņdesmitajiem gadiem. Man personīgi vistuvākā ir Annāļu skola,<sup>1</sup> visvairāk tas Annāļu skolas virziens, ko sauc par mentalitāšu jeb attieksmes vēsturi; jo tas, kas mani vienmēr ir interesējis, ir cilvēks vēsturē, cilvēks vēstures procesā, tas, kā viņu ietekmē sociālā, politiskā un ekonomiskā vide plašā nozīmē. Es ilgstoši esmu diezgan haotiski kustējies vēstures laukā, un tas varbūt nav nācis par labu manai produktivitātei. Es esmu kādreiz sevi mierinājusi ar to, ka tāda haotiska interese un mētāšanās no viena virziena uz citu varbūt nāk par labu erudīcijai un izpratnei par vēstures procesiem, taču tai, protams, ir arī sliktās blaknes – tā neveicina iešanu dziļumā, un par to ir žēl.

**E. E.:** Vai Jūs varētu nosaukt vēsturniekus, no kuriem, kā Jūs pati uzskatāt, esat mācījusies? Kas Jums ir autoritātes – gan Latvijā, gan arī plašākā kontekstā?

**D. B.:** Kad studējām [Latvijas Valsts universitātes] Vēstures un filozofijas fakultātē, man vienmēr vairāk patika tie pasniedzēji, kas prata parādīt to, ka vēsture ir kaut kas vairāk nekā tikai fakti un ka šo faktu interpretācija iziet ārpus tās marksistiski-ļeņiniskās vēstures izpratnes, kurai, vismaz formāli, viss mācību process bija pakļauts principā. Šādi pasniedzēji bija Pēteris Krupņikovs un Aleksandra Rolova. Vēlākajos gados, kad es strādāju Vēstures institūtā, man ļoti patika Teodora Zeida atmiņas par to, kā Staļina laikos “notika lietas” vēstures zinātnē un kā viņš pats tajā ieauga, kas, protams, [viņam] bija ļoti mokoši un pazemojoši. Izdzīvošanas stratēģijas dažkārt bija svarīgākas par publikācijām. Raksturīgi, ka 20. gadsimta 50.–80. gados vairumam vēsturnieku to nebija daudz. Ja runājam par publikācijām, tad savā laikā uz mani milzīgu iespaidu atstāja Vasilija Dorošenko “Muiža un tirgus”<sup>2</sup> – satura un formas ziņā absolūti perfekts darbs, kas balstījās uz vienu avotu – jezuītu kolēģijas dokumentiem. Vienmēr esmu gribējusi uzrakstīt kaut ko tikpat perfektu, bet tas tā arī nav izdevies. Protams, es daudz esmu mācījusies arī no saviem laikabiedriem – Aivara Strangas, Ilgvara Misāna un Ineša Feldmaņa. Ja runājam tieši par to jomu, ar ko es nodarbojos – par padomju sistēmas izpēti –, pirmais lielais ieskats tajā, kas vispār notiek ārpus dzelzs priekšvara, bija astoņdesmito gadu sākumā, kad Maskavā INION<sup>3</sup> bibliotēkā izlasīju britu ekonomikas vēsturnieka Aleka Nouva (*Alec/Alexander Nove*) pētījumu, kas uz mani atstāja milzīgu iespaidu ar autora

1 Franču 20. gadsimta sociālās vēstures pētnieki, kas grupējās ap 1929. gadā dibināto žurnālu *Annales*. Skolu mēdz iedalīt četrās paaudzēs. Pirmās redzamākie pārstāvji bija Marks Bloks (*Marc Bloch*) un Lisjēns Fevrs (*Lucien Febvre*), otrās – Fernāns Brodēls (*Fernand Braudel*), trešās – Žaks Legofs (*Jacques Le Goff*) un Emanuels Lerojs Ladurī (*Emmanuel Bernard Le Roy Ladurie*).

2 Vasilij Doroshenko (1973). *Myza i rynek: khoziaistvo Rizhskoi iezuitskoi kollegii na rubezhe XVI i XVII vv.* Rīga: Zinatne.

3 Krievijas Zinātņu akadēmijas Sabiedrisko zinātņu zinātniskās informācijas institūts.

PSRS ekonomikas izpratni. Šķiet, ka tā virsraksts bija “The Soviet Economic System”, 1977. gada izdevums.<sup>4</sup> Vēlāk uzzināju, ka autors bija dzimis Pēterburgā meņševiku ģimenē un viņa uzvārds bija Novakovskis. 1924. gadā ģimene bija emigrējusi uz Lielbritāniju. Nouvs tiek uzskatīts par vienu no izcilākajiem Padomju Savienības ekonomiskās vēstures speciālistiem Lielbritānijā. 20. gadsimta 80. gados notika arī mana pirmā lielākā saskarsme ar Annāļu skolas, konkrēti Fernāna Brodēla (*Fernand Braudel*) darbiem. Šķiet, ka pret Rietumu ekonomikas vēsturniekiem PSRS bija pielaidīgāka attieksme, iespējams, tādēļ, ka viņi nenoliedza Kārļa Marksa ieguldījumu ekonomikas teorijā. Deviņdesmitajos gados, protams, nāca izpratne par to, kas ir totalitāristi, kas – revizionisti. Bijušajā PSRS un tās satelītu valstu telpā tieši totalitārisma virziena pārstāvju darbos vēsturnieki atrada pārliecinošu (lai gan skaitļu un detaļu ziņā ne vienmēr precīzu) režīma represīvās dabas aprakstu. Viens no vēsturniekiem, kura darbiem bija ļoti liela ietekme, bija Roberts Konkvests (*Robert Conquest*) ar saviem pētījumiem par Staļina represijām trīsdesmitajos gados, par lauksaimniecības kolektivizāciju un holodomoru<sup>5</sup>. Pateicoties Maskavas arhīvu pieejamībai, kas deviņdesmitajos gados bija samērā laba, padomju politiskās un ekonomiskās sistēmas pētniecība un izpratne sasniedza jaunu līmeni un izveidojās izcili vēsturnieku paaudze, piemēram, Krievijas vēsturnieks Oļegs Hļevņuks (*Oleg Khlevniuk*) un britu vēsturnieks Jorams Gorlickis (*Yoram Gorlizki*). Hļevņuks ir uzrakstījis vienu no labākajām, ja ne pašu labāko Staļina biogrāfiju. Abi kopā viņi ir uzrakstījuši vērtīgu monogrāfiju “Substate Dictatorship” par to, kā mainījās pārvaldes sistēma, “centra” un perifērijas attiecības PSRS 1940.–1970. gadā.

**E. E.:** Atgriežoties pie plašāka jautājuma, ko mēģināsim šķetināt sarunas gaitā – kāda, Jūsaprāt, ir vēstures – un ar to es domāju vairāk nevis stāstu par pagātņi, bet vēstures zinātņi – jēga un būtība, un kādi būtu vēstures zinātnes galvenie uzdevumi?

**D. B.:** Kāpēc vajadzīga vēsture? Pirmkārt, vēsture ir interesanta pati par sevi. Es domāju, ka ļoti daudziem cilvēkiem vienmēr ir interesējis, kas kādreiz ir noticis, bet, protams, viņi to vēlas uzzināt interesantā un pievilcīgā formā. Daiļliteratūra un māksla lielākai daļai cilvēku vispār kaut ko pasaka par vēsturi. Bet ko pasaka? Ko mēs zinām par 17. gadsimta Franciju? Pārsvārā “Trīs musketieros”, varbūt arī dažos citos Dimā romānos izlasīto, bet tiem, kas nelasa grāmatas, un tādu šodien ir diezgan daudz, – filmās par musketieriem redzēto. Cilvēki

4 Alec Nove (1977). *The Soviet Economic System*. London: George Allen & Unwin.

5 PSRS valdības tīši izraisīta bada krīze Ukrainā 1932.–1933. gadā. Bada nāvē mirušo upuru skaits tiek lēsts apmēram no 3,5 līdz 5 miljoniem visu vecumgrupu cilvēku. Redakcijas piezīme.

par vēsturi gūst priekšstatu lielākoties ne no akadēmiskajiem vēsturniekiem. Savukārt akadēmisko vēsturnieku darbi ir pamats, uz kura daiļliteratūra, kino un dažādi izglītojoši un izklaidējoši stāsti tiek veidoti, ja veidotāji ir pietiekami godprātīgi un ja viņi patiešām grib parādīt attiecīgo laikmetu daudz maz tādu, kāds tas bija, nevis tīras fantāzijas. Otrkārt, ja mēs runājam par akadēmiskas vēstures pētniecību vai arī par cilvēkiem, kuri vēlas ne tikai izklaidēties, bet kaut ko konkrētu uzzināt, kaut vai par savas ģimenes vēsturi, – kāpēc viņi to dara? Acīmredzot tāpēc, ka mēs gribam saprast, no kurienes mēs nākam, mēs gribam zināt, kā dzīvoja mūsu senči, kādā ziņā viņu mantojums ir mūs veidojis tāds, kādi mēs esam. Galvenais, ko parāda akadēmiskā vēstures zinātne, ir tas, kas mēs esam kā sabiedrība un kāpēc mēs esam tādi, kādi mēs esam. Politikas zinātne vai citas sociālās zinātnes nodarbojas ar to, kā mūsu tagadējais sabiedrības stāvoklis ietekmēs, kas ar mums notiks nākotnē.

**E. E.:** Te mēs nonākam pie jautājuma, ko ir šķetinājuši diezgan daudzi vēsturnieki un ko arī daudziem vēsturniekiem uzdod gana bieži: vai no vēstures var mācīties?

**D. B.:** Principā vēsture maz ko mums māca par to, kā risināt mūsu šodienas problēmas, jo vēsturiskās situācijas neatkārtojas viens pret vienu. Konkrēts piemērs ir tas, kas šodien notiek Ukrainā un Krievijas politikā. Ja mēs paskatāmies uz rietumvalstu reakciju uz Krievijas politiku un salīdzinām, piemēram, ar rietumvalstu reakciju uz Hitlera politiku 20. gadsimta 30. gados, paralēles ir acīmredzamas. Bet vai mūsdienu politiķiem šīs paralēles palīdz, pieņemot lēmumus? Visticamāk, ka ļoti maz. Jā, ja situācija attīstīsies tā, ka Putins neuzvarēs, tad, protams, šīs paralēles būs acīmredzamākas. Bet ja situācija attīstīsies citādāk? Vēsture nedod mums kādu modeli situācijas attīstības prognozēšanai: lūk, mums tagad ir kaut kas noticis, un mēs paskatāmies, kādas tam ir vēsturiskās analogijas, un mēs tagad pēc vēsturiskajām analogijām zināsim, kā rīkoties. Tā nenotiek. Vēsture mums kaut ko māca vairāk filozofiskā ziņā. Tā saka, ka jebkurai politiskai izvēlei vai ekonomiskai politikai ir kaut kādas sekas un ka šīm sekām bieži vien ir ilgtermiņa rezultāti. Ir lietas, kas īstermiņā nav redzamas. Piemēram, kāpēc bagātās valstis ir bagātas un kāpēc nabadzīgās ir nabadzīgas? Protams, tur arī pastāv dažādas teorijas – ģeogrāfijas un klimata ietekme, politiskās sistēmas ietekme un daudz kas cits. Vēstures zināšanas mums palīdz izvairīties no paviršiem secinājumiem, akadēmiskā vēsture palīdz saskatīt sabiedrības un valstu attīstību visā to komplicētībā, saskatīt to, ka nekad tā nav, ka viens faktors ietekmē visu. Ir daudzi un dažādi faktori, un rezultātu nosaka šo faktoru mijiedarbība. Vēsture, manuprāt, palīdz saprast to, ka sabiedrība nav vienkārša, cilvēki nav vienkārši, cilvēce nav vienkārša un ka tajā ir visvisādas attīstības variācijas un iespējas.

**E. E.:** Viens no lielajiem jautājumiem ir: kurā brīdī mēs varam novilkt līniju – tā ir vēsture, bet šī tēma vēl nav kļuvusi par vēsturi. Šobrīd, piemēram, mēs

sākam domāt, ka Atmodas laiks varbūt jau ir kļuvis par vēsturi; un jautājam: kā mēs uzturam priekšstatus par Atmodas un pēcatmodas laiku. Tajā pašā laikā, ja mēs paskatāmies, kā vēsturi Latvijā rakstīja, piemēram, pirms simts gadiem, tad tieši nesēnā, pašu piedzīvotā vēsture bija lielākā daļa no stāstiem par pagātni, ko vēsturnieki pētīja un aprakstīja.

**D. B.:** Viens jautājums, protams, ir tāds, vai pastāv distance starp vēsturi un mūsdienām. No akadēmiskās vēstures viedokļa, ja runājam par metodēm un avotu bāzi, pētniecības pieejām, principā nekādas atšķirības nav. Vēsturnieki varētu pētīt notikumus līdz pat šai dienai. Avoti arī mūsdienās ne visi ir pieejami: jo tālāk pagātnē, jo avotu ir mazāk, bet toties mēs varam tos brīvāk interpretēt, lai gan arī ļoti seni vēstures periodi var kļūt par politiskas cīņas objektu. Bet, ja mēs vēsturi uztveram kā kaut ko tādu, kas parāda, kā mēs esam nonākuši līdz konkrētajam stāvoklim mūsdienās, tad ir jautājums par to, vai īstermiņā mēs varam saprast, kādas ir noteicošās tendences, kādas sekas pieņemtie lēmumi ir izraisījuši, piemēram, 2009.–2010. gada ekonomiskā krīze. Kā mēs zinām, par Latvijas valdības politiku šajā krīzes situācijā ir dažādi viedokļi: ir tādi, kas uzskata, ka Dombrovska valdības politika bija pilnīgi pareiza, un ir tādi, kas uzskata, ka tā bija galīgi nepareiza. Vai mēs šobrīd varam skaidri pateikt, kuram taisnība? Vai mēs varam redzēt, kādas ir šīs politikas sekas ilgtermiņā? Īsti nē. Mēs to redzēsim pēc kāda laika, pēc gadiem varbūt desmit–divdesmit. Manuprāt, ja ir runa par ļoti nesenu periodu, tad patiešām mums ir grūti novērtēt attīstības tendences. Un patiesībā vēsturniekus interesē garāki periodi.

Personīgā pieredze ir nozīmīga. Piemēram, manas paaudzes vēsturniekiem ļoti palīdz tas, ka mēs atceramies, kā daudzas lietas notika [padomju okupācijas periodā], tostarp tas, kas nekad nav ticis fiksēts kādos tagad pieejamos avotos. Pirmkārt, mēs protam ne tikai krievu valodu, bet pārzinām specifisko padomju birokrātisko valodu, kas ir ļoti būtiski. Ja skatās arhīvā krimināllietas vai arī daudzus birokrātiskos dokumentus, tad ar parastām krievu valodas zināšanām tos nemaz nevar saprast, jo šajos dokumentos tiek lietoti ļoti specifiski izteicieni. Savā laikā ar cilvēkiem no Latvijas Valsts arhīva diskutējām, kā latviski pārtulkot, piemēram, krimināllietās rakstīto, ka deportācijas laikā cilvēku vajag “izjaķ”. Tas īsti nav “arestēt”, jo deportācijas laikā cilvēks formāli netiek arestēts.

**E. E.:** “Izņemt” varbūt...?

**D. B.:** Specifika ir tā, ka to īsti pat nevar pārtulkot. Varbūt tā: “savākt”, “izolēt”; “izņemt” būtu burtisks tulkojums, bet tas latviski neskan un galvenais – burtiskais tulkojums ir nesaprotams, tas neatklāj rīcības būtību. Laikabiedriem ir vieglāk saprotamas daudzas lietas – kā sistēma darbojās, kuras institūcijas bija svarīgākas, kuras bija mazāk svarīgas, kas pastāvēja tikai formāli un kas bija reālajā dzīvē. Piemēram, Augstākā padome formāli skaitījās augstākā institūcija,

padomju republikas likumdošanas institūcija. Cilvēki, kas tajā laikā dzīvojuši, labi zina, ka [reālajā dzīvē] tai nebija nekādas nozīmes. Jāskatās, kas notiek Kompartijas Centrālajā komitejā, jo tā nosaka visus spēles noteikumus un visu regulē. Tāpat arī ļoti daudzi citi aspekti. Bet tajā pašā laikā manas paaudzes cilvēkiem, it sevišķi deviņdesmito gadu sākumā, kad mēs sākām šo periodu pētīt, daudzas lietas šķita pašas par sevi saprotamas, visi it kā saprot, par ko ir runa un ka tas nav sevišķas uzmanības vērts.

**E. E.:** Zināšanu kopums ir viens aspekts. Man liekas, ka arī emocionāli Jūs esat ļoti interesantā situācijā – Jūs pētāt laiku, ko esat pati piedzīvojuši agrākā jaunībā. Savukārt šobrīd, sevišķi ar jauniešiem runājot, reizēm liekas, ka laika distance traucē. Tas taču bija tik sen, kuru tas vairs uztrauc? Sen visi ir nomiruši. 1987. gadā, piemēram, Otrais pasaules karš bija tuvāk nekā 1987. gads ir mūsdienām. Jaunākajai paaudzei Otrā pasaules kara traumas tagad šķiet daudz tālākas un, iespējams, arī maznozīmīgākas nekā mums toreiz. Ir teorija, ka mēs emocionāli uztveram laiku, ko piedzīvojuši mūsu vectēvi un vecmammās – cilvēki, kuri mums ir emocionāli tuvi, savukārt senāks laiks un notikumi mūsos neizraisa šādu emocionālu uztveri.

**D. B.:** Mēs īsti nezinām, vai patiešām mainās laika uztvere; mūsdienās viss notiek straujāk, tehnoloģijas attīstās strauji. Iespējams, ka mainās arī cilvēku vēsturiskā laika izjūta. Domāju, ka tajos laikos, kad viss noritēja lēnāk, arī laiku uztvēra ar lielāku tvērienu. Protams, ir personiskā laika uztvere un ir sabiedriskā. Personiskā – cik cilvēks zina par saviem vecākiem un vecvecākiem. Varbūt labākajā gadījumā, ja kādam ir veicies, tad arī vecvecvecākiem. Trīs paaudzes ir kādi 75 gadi, ja 25 gadi ir apmēram viena paaudze. Tas būtu laika posms, līdz kuram cilvēks, kurš vispār grib kaut ko atcerēties, var kaut ko uzzināt no sarunām ar vecākiem un vecvecākiem.

Kad es augu, tad Otrais pasaules karš vēl nebija tālu pagātnē, mana bērnība pagāja kādus 15, maksimums 20 gadus pēc kara, tas bija noticis nupat, un vecākiem tas viss bija dzīvā atmiņā. Pirmais pasaules karš – jā, stāstīja arī par to, ka tur vectēvi ir dienējuši armijā un kā tur bija, bet tas bija daudz senāk.

Visu padomju laiku literatūrā un kultūrā joprojām aktuāli bija jaunlatvieši. Dzimtbūšanas atcelšana – tas bija kaut kas tāds, par ko skolā stāstīja, bet tas mūs tik ļoti neietekmēja, jo bija noticis sen. Taču šī tēma bija vienīgais rezervāts, kas nacionālās pašapziņas attīstībā bija atlikusi, to varēja legāli uzturēt, lai arī oficiāli pret to bija tāda ļoti divdomīga attieksme. Arī 1958. gada diskusija par jaunlatviešiem<sup>6</sup> beidzās neskaidri. Kā kultūras faktors, kā latviešu nācijas dzimšanas

6 Daina Bleiere (2009). Vēsturnieki un 1958. gada diskusija par jaunlatviešiem. *Latvijas Vēstures Institūta Žurnāls*, 4, 139.–154. lpp.

faktors arī visā padomju laikā tas bija vienīgais, par ko varēja daudz maz brīvi runāt. Visa pēcākā laika literatūra, Latvija, Latvijas Republika – tas bija gandrīz neeksistējošs periods kā vēsturē skolas, tā arī augstskolas līmenī, tā *de facto* arī lielā mērā kultūras vēsturē – izņemot Andreju Upīti un Raini un vēl dažus autorus. Mēs personiskajā dzīvē atceramies tādas lietas, kas kaut kādu iemeslu dēļ mūs ir aizķērušas, kas mums ir bijušas svarīgas. Cilvēki bija vienā un tai pašā laikā dzīvojuši un vienos un tajos pašos notikumos piedalījušies, bet atceras tos pilnīgi dažādi. Tāpat arī sabiedrībai ir noteikti vēsturiski periodi, kuri kaut kādu iemeslu dēļ – vai nu tie ir sāpīgi, vai tie ir bijuši ļoti nozīmīgi, vai tie ir kaut ko noteikuši visā pārējā tālākajā attīstībā, un kurus tā atceras. Ungāriem 1920. gadā noslēgtais Trianonas miera līgums<sup>7</sup> ir kaut kas tāds, ko viņi vēl nav pārdzīvojuši un kas nosaka viņu politiku vēl šodien.

**E. E.:** Es uzaugu deviņdesmitajos gados, bet vēl tajā laikā tomēr baidījās stāstīt, baidījās atcerēties pirmskara Latviju – līdz pat iestājai NATO un Eiropas Savienībā. Manu vecvecāku paaudze baidījās runāt, Pirmais pasaules karš – jā, tur strēlnieki, bet tomēr tie varbūt nebija sarkanie strēlnieki? Labāk runāt mazāk – drošāk. Ir kaut kādi atmiņu stāsti no muižu laikiem, bet arī tie krasi atšķirās no padomju vēstures versijā izpušķotā un vēl ilgi pēc PSRS sabrukuma tika uzlūkoti kā zināmā mērā riskanti.

**D. B.:** Mutvārdu vēsturē vecāki atceras savus vecākus, un tā tiek pārmantota atmiņa. Mans tēvs stāstīja par savu vectēvu, kuru viņš nebija redzējis, jo viņš nomira, pirms viņš bija piedzimis, un vēlāk izrādījās, ka lielākā daļa no [mana tēva] stāstītā bija svēta patiesība.

**E. E.:** Un mūsu vecvecāki atcerējās savus vecvecākus, ja varēja atcerēties, ja bija ko atcerēties. Jautājums ir arī par to, ka mēs, rakstot vēsturi un arī stāstot vēsturi, pamatā pieķeramies latviešu tautas piedzīvojumiem caur etniskuma prizmu, bet, ja palūkojamies uz cilvēku attiecībām kā tagadnē, tā arī pagātnē – gan pilsētās, gan arī laukos cilvēku attiecības ļoti bieži gāja pāri šādām iedomātajām etniskām robežām.

**D. B.:** Etniskais jautājums man liekas ļoti, ļoti interesants. Tas ir stāsts par vēsturisko atmiņu. Ja skatos tikai uz savu dzimtas koku, tur 19. gadsimtā mijiedarbība ne vien etniskā vai lingvistiskā, bet arī telpiskā ziņā bija daudz aktīvāka nekā mūsu konstruētajā priekšstatā, ka cilvēki pārvietojās tikai pagasta robežās. Priekšstati par vāciešiem vai vācbaltiešiem kā sabiedrības kārtu un no latviešiem

---

7 Līgums tika noslēgts 1920. gada 4. jūnijā Trianonas (*Trianon*) pili Versalā starp Antantes valstīm kā Pirmā pasaules kara uzvarētājiem un Ungāriju kā Austro-ungārijas mantinieci, kura zaudēja divas trešdaļas no valsts teritorijām. Ungāri šo teritoriālo un ģeopolitiskā statusa zaudējumu uztvēra toreiz un uztver vēl šodien kā vēsturisku pāridarījumu. Redakcijas piezīme.

noslēgtu grupu neveidojās atrauti no tās; tajā laikā jau bija ļoti plašs gan etnisko, gan sociālo piederību diapazons, bija arī mazvācieši, par kuriem šodien atceras vien retais.

**E. E.:** Etniskās identitātes, manuprāt, pagātnē ir ļoti atšķirīgas no mūsu šodienas uztveres par tām, turklāt tām visām bija sava vieta un loma Baltijas provinču un vēlāk Latvijas sabiedrībā 20. gadsimta sākumā.

**D. B.:** Jā, mani arī pārsteidz tas, ka mani senči patiesībā bija ļoti mobili – starp Vidzemes latviešu un igauņu daļu viņi pārvietojās visu laiku. Vecvectēvs nopirka mājas Veclaicenē, bet viņš bija no Lugažiem, un viņa dēls bija skolotājs Igaunijā. Kāds no radiem 19. gadsimtā esot uz Pleskavu pārcēlies, kaut kur starp Peipusa ezeru, Alūksni un Pleskavu – viņi visi nemitīgi pārvietojās. Tas ir interesanti.

**E. E.:** Mūsu atmiņas politika ļoti lielā mērā fokusējas uz padomju laiku. Ja mēs paskatāmies, cik mums ir piemiņas un svētku dienu – liela daļa saistīta ar salīdzinoši neseno vēsturi. Tajā pašā laikā man sāk šķist, ka sabiedrības zināšanas par padomju laiku diezgan strauji samazinās. Kā Jūs vērtējat, cik vispār mūsdienu sabiedrība ir ieinteresēta kāda konkrēta perioda norisēs? Varbūt tas atspoguļo vēstures jēgas utilitāro izpratni?

**D. B.:** Tā ir gan laime, ka mēs dzīvojam šajā laikā, gan nelaime – no pētniecības komunikācijas ar sabiedrību viedokļa, jo padomju sistēmai ir grūti atrast kaut ko kopīgu ar tagadējo laiku pozitīvā nozīmē, tā sistēma ir pārāk atšķirīga. Un šajā pretstatā ir problēma: grūti izskaidrot, kas ir šīs sistēmas būtība, kāpēc tā ir slikta. Vienkāršākais veids, kā to var darīt un kā to visbiežāk arī dara – caur represiju prizmu.

**E. E.:** Sistēma jau nebija viendabīga, laika gaitā tā ļoti būtiski mainījās. Tagad tie, kas atceras savu jaunību, piemēram, astoņdesmitos gadus, mēdz teikt, ka nekādas trakās represijas jau nebija.

**D. B.:** Tur jau ir tā lieta, ka tā paaudze, kas kaut ko var pastāstīt par padomju laiku, ir cilvēki, kuri dzimuši sešdesmitajos un septiņdesmitajos gados. Daudz maz viņi atceras astoņdesmitos gadus, un arī tad tās visbiežāk būs tā laika bērnu un pusaudžu atmiņas, kas būtiski atšķiras no pieaugušo cilvēku atmiņām – atšķiras lietas, ko pamana, kas liekas svarīgas.

Mani sevišķi interesē, kā padomju laiku uztver tie, kas bija dzimuši Latvijas neatkarības laikā, bija gājuši skolā tajā laikā vai arī vācu okupācijas laikā, viņiem bija pavisam citāda attieksme pret padomju sistēmu nekā tiem, kuri tajā bija auguši. Kā viņi samierinājās vai pretojās, vai kaut kādā veidā adaptējās, kā pa paaudzēm viss mainījās? Jaunieši septiņdesmitajos un astoņdesmitajos gados aktīvi pretojās padomju sistēmai, kurai viņi šķietami bija pielāgojušies un pretestības spējas ar katru paaudzi samazinājās. Tanī pašā laikā šie paši cilvēki bija tie

paši, kuri padomju sistēmā veidojušos pasaules uzskatu nesa līdzīvi sev uz deviņdesmitajiem gadiem un tālāk.

Nenovērtēta ir televizora loma padomju ideoloģijas iepotēšanā jauniešos un cilvēkos vispār; tas sākās sešdesmito gadu beigās vai septiņdesmitajos gados...

**E. E.:** Turklāt televīzija kļuva atraktīva jauniešiem krietni vēlāk. Vēl ir būtiski, kad televizors PSRS kļuva pieejams.

**D. B.:** Jā, kad televizors kļuva plaši pieejams un kad cilvēki sāk ikdienā to skatīties. Viens televīzijas piedāvātais saturs ir klaja propaganda: partijas kongresi, arī ziņas, taču arī zinātniski populārie, dažādi jauniešiem un bērniem paredzētie raidījumi, kas netieši propagandēja padomju vērtības. 1981. gada jūnijā notika “Modo”<sup>8</sup> koncerti Dzintaru estrādē, kas izvērtās par tādām kā pretpadomju demonstrācijām. Neskatoties uz visu, pretestība padomju režīmam tomēr pastāvēja, ne sistēmiska atklāta pretošanās, kā mēs bieži gribam iedomāties, bet vien dažādi spontāni protesta ekscesi.

**E. E.:** Ja mēs skatāmies mikrovēstures līmenī, reizēm šķiet, ka patiesi pastāv vairākas, iespējams, neizskaitāmi daudzas vēstures. Katrs cilvēks dzīvo savu dzīvi, un mūsu visu kopīgā vēsture veidojas no šīm individuālajām dzīvēm, kas var būt ārkārtīgi atšķirīgas un pretrunīgas. Jūsu minētais jauniešu muzikālais protests mani pašu ļoti interesē. No vienas puses, tās ir ļoti pretpadomiskas uzvedības izpausmes, bet tajā pašā laikā padomju režīms tos ansambļus uzturēja: kultūras nami, kurus kontrolēja padomju režīms un kuru personālam maksāja algu, tie uzturēja un dibināja ansambļus, tas viss parāda sabiedrības attīstības procesu sarežģītību.

**D. B.:** Jā, nebija nevalstiskā sektora; ja kaut kas tāds parādījās, to centās likvidēt pēc iespējas ātrāk vai arī inkorporēt un kontrolēt. Tie ansambļi visi bija piesaistīti kādai institūcijai – pie kultūras nama, pie skolas, pie kādas rūpnīcas, kolhoza un tamlīdzīgi; pie kaut kā vienmēr bija jābūt, lai komunistu partijas komiteja, komjaunatne, es pat nerunāju par represīvajām iestādēm, varētu visu kontrolēt.

Tomēr pat Staļina laikā ne vienmēr tas izdevās. Četrdesmito gadu beigās un piecdesmito gadu sākumā notika kampaņa pret fokstrotu un citām “izlaidīgajām” Rietumu dejām, kad tās skolās un kultūras namos aizliedza dejot; to vietā bija jādejo *pas d'espagne* un polonēze, bet nekas no tā nesanāca. Piemēram, Gaujienas vidusskolā, kur tajā laikā komjaunatnes sekretārs bija Ojārs Vācietis, skolniekiem izskaidro, ka nedrīkst dejot fokstrotu, bet atbrauc absolventi no Rīgas, kuri studē universitātē, un viņus nevar īsti ietekmēt, viņi grib dejot fokstrotu un viņi dejo.

---

8 “Modo” – 1972. gadā Raimonda Paula dibināta popmūzikas un rokmūzikas grupa, kas darbojās Latvijas PSR Filharmonijas paspārnē. 1978. gadā par grupas vadītāju kļuva Zigmaris Liepiņš. Pēc šeit minētā skandāla grupu likvidēja, bet 1982. gadā tās pamatsastāvs pārtapa par grupu “Opus”.

**E. E.:** Runājot par padomju laiku, bet ne tikai, ir tādi aspekti, ko mēs atceramies, un tādi, ko mēs zinām tāpēc, ka esam to izpētījuši. Atsevišķos gadījumos mūsu atmiņas atšķiras un ir pretrunā izpētītajam un atklātajam, un tad atnāk vēsturnieks un saka: nu, nē, piemēram, 1991. gada augusta pučs, nebija mierīga saulaina diena vasarnīcā, ļoti traģiski notikumi toreiz bija; bet cilvēks bļauj: nē, es taču atceros, tā bija saulaina diena, un visi ēda zemenes ar pienu. Attiecības starp individuālām atmiņām un individuālām zināšanām nav nemaz tik vienkāršas.

**D. B.:** Individuālā atmiņa ir atkarīga no cilvēka uzskatiem un zināšanām, ko viņš “filtrē” kā svarīgāko un ko uzlūko kā nesvarīgu. Ja cilvēka personiskās atmiņas nesaskan, teiksim, ar to, ko vēsturnieki viņam grib izstāstīt, tad diez vai viņu izdosies pārliecināt. Latvijā mēs ļoti labi zinām, ka pastāv dažādas atmiņu telpas – tas var būt arī ļoti problemātiski.

Ir gana liela sabiedrības daļa, kura uzskata, ka viņu tēvi un vectēvi – tie ir pasaules glābēji, kuri te ir visu uzbūvējuši, visu industrializējuši un tamlīdzīgi; un tad latvieši deviņdesmitajos gados to visu vienkārši sagrāvuši. Diezgan grūti viņiem ir iestāstīt, ka sociālistiskā industrializācija nebija industrializācija principā, ka tā bija “garām” un ka viņu vectēvi bija kolonizatori un okupanti. Starp citu, daudzi, kuri ieradās no citām padomju republikām pēckara gados, ļoti labi saprata, ka viņi te nav gaidīti, un viņiem nebija nekāds noslēpums, ka Padomju Savienība ir okupējusi Baltijas valstis. Tikai daudzi no viņiem par to negribēja domāt vai arī uzskatīja, ka tas ir labi, ka Padomju Savienība ir to izdarījusi. Apzināšanās, ka Latvija ir okupēta valsts, nekādi nenozīmēja šā fakta nosodīšanu. Savā veidā eleganti vēsturiskā materiālisma garā to 1945. gadā nākamajam filozofam Aleksandram Pjatigorskim bija izskaidrojis vēsturnieks Jānis Zutis – tā bija vēsturiska nepieciešamība, nevis brīva latviešu tautas izvēle.<sup>9</sup> Atmiņa drīzāk ir šo nostādņu atspoguļojums, nevis kaut kas, kas pastāv pats par sevi. Individuāla atmiņa var būt pretrunīga, cilvēks var vienlaicīgi akceptēt divas pilnīgi pretējas lietas savā pagātnē. Kolektīvā atmiņa arī var vienlaicīgi akceptēt pretējas lietas.

**E. E.:** Mēs nonākam pie jautājuma par emocionālu pagātnes uztveri. Daļa vēsturnieku noteikti teiktu: nē, ir jābūt bezkaislīgiem gan vērtējumos, gan savā darba metodoloģijā. Bet vai tiešām emocionalitāte traucē objektivitātei? Vai vispār var nošķirt emocijas no jēlkādu secinājumu, arī zinātniski pamatotu, izdarīšanas?

**D. B.:** Es domāju, ka emocionalitāte netraucē. Arī tas, vai mēs izvēlamies to vai citu tematu, ir kaut kādā ziņā atkarīgs no tā, kāda ir mūsu emocionālā attieksme pret to vai citu jautājumu. Vai mēs nodarbojamies ar ekonomikas,

<sup>9</sup> Aleksandrs Pjatigorskis (2001). Tikšanās pašam ar sevi Latvijā. *Daugava*, 6, 146. lpp.; Aleksandr Pjatigorskij (2001). Vstrecha s samim soboj v Latvii. *Daugava. Literaturno-hudozhestvennyj zhurnal*, 6, s. 146.

politikas vai kultūras vēsturi, arī kaut kādā ziņā ir atkarīgs no mūsu emocionālās pieredzes. Turklāt, ja cilvēks ar kādu tēmu nodarbojas ilgi, neizbēgami viņam rodas emocionāla attieksme pret vēsturiskajiem personāžiem un notikumiem, un tas nebūt neizslēdz objektivitāti. Bet tas arī nenozīmē, ka emocijas attaisnotu to, ka tiek ignorēti fakti, kas ir pretrunā vēsturnieka koncepcijai.

**E. E.:** Daudzi uzskata vēsturi par nacionālās identitātes apziņas stūrakmeni un veidotāju. Cik lielā mērā vēstures naratīvi nosaka šo identitāti? Vai vēsture vispār var noteikt kādu identitāti? Vai tas, ko mēs zinām par mūsu vai kādu citu personu, vai ģimeņu, vai tautu vēsturi, ietekmē mūsu identitāti?

**D. B.:** Es domāju, ka identitāti veido ļoti dažādas lietas. Laikā, kad veidojās nacionālās valstis, tika uzskatīts, ka nacionālā vēsture ir viens no stūrakmeņiem, uz kura tās balstās. Tādēļ arī tika uzskatīts, ka ļoti svarīgi skolā mācīt vēsturi. Vēstures zināšanu apguve skolā, protams, ir viens no šādiem komponentiem; pamats identitātei tomēr tiek ielikts ģimenē – kāda ir ģimenes attieksme pret savu valsti, sabiedrību un tamlīdzīgi. Vēstures zināšanas var nacionālo identitāti pastiprināt, bet to ir grūti izveidot, ja nav šī plašākā pamata.

**E. E.:** Domājot par vēsturi un identitāti, manuprāt, ir interesanti, ka, piemēram, mums pat tūrisms teju pilnībā balstās mantojumā, ko šobrīd mēs neidentificējam kā gluži latvisku – pilis, muižas, baznīcas; tajā pašā laikā vēsture, ap ko bieži saredzam šo nacionālo identitāti visvairāk, balstās zemnieku tautas vēstures un pašapziņas konstrukcijās, kas tomēr nav radušās un attīstījušās pilnīgi pašas par sevi. Manuprāt, tas, ko mēs saucam par tautiskās atmodas laikmetu, bija ļoti cieši saistīts ar cara Aleksandra II liberālo reformu ieviešanu, un tā pa īstam mēs vēl aizvien daudz ko no tā nezinām un neapzināmies.

**D. B.:** Es domāju, ka cilvēki neredz vēsturi kā vienotu stāstījumu, tas ir drīzāk fragmentārs. Fragmentārs un vienlaikus arī daudzslāņains. Varbūt vispār mūsdienu cilvēkiem ir tāda uztvere? Kā mēs vispār uztveram laiku un vēsturi, un kurp mēs virzāmies? Kas ir nacionāla valsts šodien? Nacionālās vēstures naratīvs kā nacionālās identitātes veidošanas būtiska sastāvdaļa bija tipiska parādība 19. gadsimta otrajā pusē un 20. gadsimta sākumā. Vai šim naratīvam arī šodien piemīt tā pati loma – nezinu, iespējams; man šķiet, ka vēstures stāstu sabiedriskās lomas izpratne mainās un mēs vairs neskatām vēsturi tikai kā nacionālu mītu radīšanas instrumentu.

**E. E.:** Man šķiet, ka nacionālā identitāte balstās tādos kā mitoloģiskos tēlos. Tas pats latviešu tautas 700 gadu verdzības mīts neskaitāmas reizes ir dekonstruēts un izskaidrots, bet vēl aizvien sabiedrībā ārkārtīgi dzīvelīgs.

**D. B.:** Mums jāņem vērā, cik mums ir vēsturnieku un kāda mums ir situācija – visu mēs nevaram izpētīt. Arvien vairāk tiek prasīts, lai mēs ne tikai pētītu, bet arī popularizētu. Dažkārt rodas iespaids, ka pētīšanai vairs laika neatliek, jo

visu laiku ir nemitīgi jāpopularizē. Es domāju, ka tā ir viena no mūsu laikmeta pavisām pazīmēm, ka masu komunikācijai tiek pievērsta tik liela uzmanība, ka galu galā lietas būtība kaut kur tiek pazaudēta. Masu medijus interesē vēsturnieku viedoklis it sevišķi gadadienās, piemēram, tagad – Baltijas ceļš un neatkarības atjaunošana – kā tu vari nerunāt un kā tu vari neizteikt savu viedokli par to? Bet cik vēsturnieku šos procesus ir pētījuši? Mans viedoklis par to, ko es neesmu pētījusi, ir tikpat kompetents kā jebkura žurnālista vai jebkura cita cilvēka viedoklis, tas nav zinātnieka, tātad vēsturnieka viedoklis.

Manu studiju laikā vēsturniekiem “iedzina”, ka vienmēr ir jāņem vērā historiogrāfija un ka jaunais vēsturnieks nedrīkst izturēties tā, it kā pirms viņa neviens neko par attiecīgo tēmu nebūtu rakstījis. Bet tagad ir tāda sajūta, ka mēs visu sākam no jauna, vispār – ne tikai vēstures pētniecībā vien.

**E. E.:** Ja mēs runājam par historiogrāfiju, tad tradicionāli to iedalām padomju, trimdas, Rietumu un Latvijas nacionālajā historiogrāfijā. Tas, manuprāt, ir diezgan greizi, jo tā mēs grupējam historiogrāfiju pēc politiski ģeogrāfiskā principa, nevis pēc ideju piederības principa. Padomju perioda gadījumā šie divi kritēriji sakrīt, varbūt t. s. ulmaņlaikos arī, bet citos gadījumos tas ir pilnīgi un galīgi greizi – jebkurā daudz maz liberālā sabiedrībā arī historiogrāfijā attīstās ļoti plaša spektra idejas un vērtējumi – tas ir pamats gana plašajai historiogrāfisko skolu daudzveidībai.

**D. B.:** Mums historiogrāfiskā daudzveidība tomēr nav normāli attīstījusies. Citur bija savādāk – ir kreisi sociālistiskās ievirzes, tajā pašā laikā ir arī konservatīvās ievirzes un arī citas, lielās idejas visu laiku ir gājušas cauri transformācijām. Mums tikai trimdā saglabājās sociāldemokrātiskā ievirze klasiskajā izpratnē. Latvijā kreisumu vairāk uztver kā marksistiski-ļeņinisko ideju kopumu, kas savā būtībā ir ļoti specifisks un nebūt ne tipiski kreiss. Rietumos lielās politiskās idejas attīstījās savstarpējā konkurencē, tur notika šo ideju cīņa un attīstība. Padomju Savienībā nekādas ideju cīņas un līdz ar to arī attīstības nebija – tur vienas idejas piekritēji sagrāba varu un apklusināja visus pārējos. Otrs aspekts ir tas, ka padomju okupācijas laikā historiogrāfija principā bija izolēta kā no trimdas, tā no pasaules vispār. Deviņdesmitajos gados bija populārs Milana Kunderas (*Milan Kundera*) teiktais par Austrumeiropu, kuru Padomju Savienība ir nolaupijusi.<sup>10</sup> Mēs zināmā mērā bijām tā nolauptā Eiropa, un arī vēstures zinātnē mēs noteikti bijām izrauti no kopējās vēstures plūsmas un arī zinātnes attīstības. Padomju

---

10 1967. gadā Prāgā Rakstnieku kongresā Milans Kundera uzstājās ar runu “Nolaupītie Rietumi: Viduseiropas traģēdija”, kuru 1983. gadā publicēja kā eseju franču valodā. Skat. Milan Kundera (2023). *A Kidnapped West: The Tragedy of Central Europe*. New York: Harper Collins.

vēsturnieki visās jomās, ar nelieliem izņēmumiem, protams, bija stihiski pozitīvistiski. Viņu nostāja bija: turēties pie faktiem, un, pasarg Dievs, ja mēs izlienam ārpus faktiem, jo tā jau ir ideoloģija. Tā rezultātā mēs tā īsti nemākam konkurēt ar argumentētām interpretācijām un katru novirzi no *meinstrīma* uzskatām par aplamu un bistamu.

**E. E.:** Šī cikla sarunu noslēgumā es aicinu paskatīties cunftes spogulī, ja to tā drīkst nosaukt: kā Jūs vērtējat pašreizējo stāvokli vēstures zinātnes nozarē Latvijā? Atceramies, cik intensīvi deviņdesmitajos gados mēs cīnījāmies ar postpadomju traumām. Savukārt tagad aktuāls ir jautājums par ideju daudzveidību, par to, kā mūsu vēsturnieki ir iekļāvušies normālā, laikmetīgā un eiropēiskā zinātnes attīstībā.

**D. B.:** Manuprāt, šobrīd mēs organiski un dabiski iekļaujamies Rietumu vēstures zinātnē, mums vairs nav tādas bāreņu un pabērnu sajūtas, kas varbūt bija 20. gadsimta nogalē. Mēs neesam sistēmiski atrauti no globālā procesa, jautājums ir tikai par mūsu pašu, katra kā indivīda spēju un vēlēšanos iekļauties tajā.

Pirmām kārtām mūsu nozare ir daļa no kopējās akadēmiskās zinātnes vides, un zinātnei, kā labi zinām, neklājas viegli, tostarp neklājas viegli arī vēstures zinātnei. Viens svarīgs jautājums ir: kāda ir mūsu valsts politika, bet jāņem vērā arī, kādas ir kopējās tendences akadēmiskās zinātnes attīstībā Eiropā un pasaulē. Otra problēma ir vēsturei atvēlētā daļa no zinātnei piešķirtā kopējā finansējuma. Vēsturnieku vidē mēdza jokot, ka principā mēs dzīvojam no jubilejas līdz jubilejai – kad parādās lielāka interese par kādiem vēsturiskiem notikumiem, parādās arī finansējums, bet tas nav sistēmisks.

Man ir sajūta, ka daudziem cilvēkiem, kas šajā jomā nedarbojas, ir radies priekšstats, ka vēsture ir kā kontainers, no kura vēsturnieki, kad nepieciešams, vajadzīgo izvelk ārā. Pārāk daudzi, tostarp finansējuma piešķirēji un politiku veidotāji, bet arī sabiedrība kopumā neapzinās, ka vēsture ir process, kurā jānotiek nemitīgai pētniecībai. Vēsture nestāv uz vietas, vēsture nav beigusies, vēstures pētniecība nav beigusies, un tādas beigas arī nemaz nav iespējamās, vismaz kamēr pastāv cilvēce ar savu tieksmi izzināt un uzdot jautājumus.

## MEMORIES OF HISTORY.

### AN ACADEMIC CONVERSATION BETWEEN HISTORIANS DAINA BLEIERE AND EDGARS ENĢĪZERS ABOUT MEMORIES, MEMORY, COMMEMORATION, AND THEIR RELATION TO HISTORY

#### Summary

This publication continues the cycle of academic conversations about theoretical and philosophical issues of history writing. The present conversation, focusing on the role of memory as an important historical source and on the phenomenon of remembering in historical research and society in general, crystallised the following key ideas:

Historians traditionally regard memories as one of the least reliable of historical sources. At the same time, there is an understanding that memories give an insight into the perception of the relevant events by their contemporaries, which cannot be found in other sources. As such, they are essential for historians because they must seek answers not only to the question “what happened”, but also find out how and why it happened.

What people abstain from mentioning in their memories or have forgotten is also an evidence in itself since people tend to remember what impresses them most. There is personal and public perception of the past. The personal one is made up of what a person knows from their parents and grandparents.

A person’s individual memories depend on their beliefs and knowledge and what they regard as important. If somebody’s personal memories are in conflict with the historians’ message, the person will hardly be convinced to believe in what historians say. Individual memory can be inconsistent: a person may accept mutually exclusive aspects in their past. The same refers to collective memory. And none of them exists *per se*.

People are interested in history because we want to understand where we come from and how our ancestors’ heritage has made us what we are, and it is history that reveals it. Since people prefer to learn it in an exciting and appealing way – through works of fiction – and academic historians’ work rarely reaches broader masses, they form the base for historical fiction to build on.

From the perspective of historical research, in terms of the methods, source base and approaches, there is no principal difference between history of a more distant past and that of the present day. But if we regard history as a discipline that shows how we have reached our present condition, the question is whether it is possible to understand and assess what is going on in a short-time perspective. It is difficult to evaluate development trends of a very recent past. Historians are interested in longer stretches of time.

National history narrative as an essential part of national identity was a typical phenomenon in the second half of the 19<sup>th</sup> – early 20<sup>th</sup> century, i.e. at the time when nation states emerged. Knowledge of history can reinforce one’s sense of national identity but it

is built on a broader foundation, which for the most part is laid in one's family through its attitude towards the state and society. People generally tend not to regard history as one integrated story, their perception of history is rather fragmented and at the same time multi-layered. Nevertheless, today understanding of the role of historical narratives in society has broadened.

History as science never stands still, historical research is not complete and never will be as long as the humankind is eager to learn and ask questions.

© 2024 Daina Bleiere, Edgars Engīzers, Latvijas Universitāte

Raksts publicēts brīvpieejā saskaņā ar Creative Commons

Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 Starptautisko licenci (CC BY-NC 4.0)

This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>